

STARPTAUTISKĀ KONFERENCE “JAUNĀKIE ARHEOLOĢISKIE PĒTĪJUMI LIETUVĀ”

2009. gada 27. un 28. novembrī Lietuvā, kūrortpilsētā Druskininkos, norisinājās kārtējā starptautiskā konference, kas bija veltīta jaunākajiem arheoloģiskajiem pētījumiem Lietuvā. Informāciju par jaunākajiem atklājumiem sniedza arī arheologi no Kaļiņingradas apgabala (Krievija), Polijas, Igaunijas un Latvijas. Pavisam konferencē tika nolasīti 14 referāti.

Pirms konferences atklāšanas tās organizatori apsveica jaunus Lietuvas arheologu biedrības goda biedrus, to skaitā Latvijas pētnieku profesoru Andreju Vasku. Tika nosaukts arī gada labākā arheoloģisko izrakumu pārskata autors – Egidijus Šatavičus (*Egidijus Šatavičius*) un prezentēts apjomīgais un teicami ilustrētais rakstu krājums “Arheoloģiskie izrakumi Lietuvā 2008. gadā” (Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2008 metais. – Vilnius, 2009. – 583 p.). Lietuvas arheologi tika informēti par iespēju 2010. gadā sagatavot un izdot angļu valodā reprezentablu grāmatu par svarīgākajiem arheoloģiskajiem izrakumiem Lietuvā pēdējo desmit gadu laikā.

Konferences sākumā vārds tika dots viesiem. Pirmie uzstājās poļu arheologi ar referātiem par pēdējo gadu izrakumiem Polijas ziemeļaustrumu daļā, seno prūšu arheoloģiskajos pieminekļos. Anna Bitnere-Vrublevska (*Anna Bitner-Wróblewska*) no Varšavas sniedza kopējo ieskatu šīs teritorijas izpētes vēsturē. Vācu arheologu vadībā nelielos apjomos izrakumi šeit notikuši jau 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Plašākos apjomos izrakumus iesākuši poļu arheologi. Pētījumu apjomi strauji pieauguši pēdējo desmit gadu laikā. Izrakumi veikti vairākos objektos: Červonij Dvora XXI (*Czerwony Dwor*), Nidžvica (*Nidzwica*), Lisi (*Lisy*), Elbinga/Truso, Žutavskes Komorovo (*Komorowo Żutawskie*) u.c., kas aptver visus aizvēstures laikposmus. Svarīga loma prūšu materiāla pētniecībā ir kādreizējā muzeja “Prūsija” inventāra grāmatu izdošanai (Archeologiczne księgi inventarzone dawnego Prussia-Museum. Die archäologischen Inventarbücher aus dem ehemaligen Prussia-Museum. Археологические инвентарные книги бывшего музея “Пруссия”. – Olsztyn, 2008. – 447 s.). Prūšu aizvēstures pētniecībā iesaistīti vairāki poļu arheologi, tiek organizēti “Baltu semināri”, uz kuriem tiek aicināti speciālisti no baltu zemēm. Plānots nākamo baltu arheoloģijas kongresu 2012. gadā organizēt Rīgā.

Marjušs Vičulkovskis (*Mariusz Wyczółkowski*) no Kežiņas (*Kerzynie*) Polijā referēja par saviem izrakumiem prūšu 10.–11. gadsimta kulta vietā Poganovo 4 Olštinas apgabalā. Izrakumu laikā pie pilskalna tika uztiets akmens elks – t.s. baba, tam apkārt atrasts ap 4500 dzīvnieku kaulu, lielākoties – upurēto zirgu kauli. Paralēles novērotam zirgu kultam zināmas daudzās Eiropas un Āzijas zemēs. Iegūtie materiāli būtiski papildina zinātnieku priekšstatus par prūšu reliģiskajiem rituāliem.

Cezarijs Sobčaks (*Cezary Sobczak*) no Varšavas stāstīja par kompleksiem pētījumiem Šurpilos (*Szurpily*), kur atrodas ap 40 arheoloģisko

pieminekļu, kas pārstāv plašu laika diapazonu no akmens laikmeta līdz agrajiem viduslaikiem. Pirmos arheoloģiskos izrakumus šeit 1981.–1991. gadā veica J. Okuličs-Kozarins (*Okulicz-Kozaryn*). Pašlaik Šurpilos notiek plaši starpdisciplinārie pētījumi: iegūti aerofotouzņēmumi, ezerā darbojas zemūdens arheologi, atrastās koka konstrukcijas tiek dendrohronoloģiski datētas, ģeodēzisti ir sagatavojuši precīzu apkārtnes plānu, kurā atliktas ar metāldetektoru konstatēto atradumu vietas un veikti ģeomagnētiski pētījumi ar testa izrakumiem perspektīvākajās vietās. Pētījumu rezultātā izstrādāts pilskalna un apkārtnes virtuālais trīsdimensionālais modelis.

Latvijas pārstāvis Artūrs Tomsons referēja par arheoloģiskajiem pētījumiem Rīgas pilī 2007.–2009. gadā. Sakarā ar rekonstrukcijas darbiem vecākās pils pagalma austrumu pusē A. Tomsona un J. Cigļa vadībā notika plaši pētījumi. Pateicoties tam, ka lielākā kultūrslāņa daļa jaunākajos laikos netika pārrakta, pagalma stratigrāfija ir labi saglabājusies. Apakšējie slāņi attiecas uz laiku pirms pils celtniecības un satur Rīgas pilsētas 13. gs. apbūves paliekas, izsekots koku klāsts – nelielas ieliņas segums. Iegūts daudz senlietu no organiskajām vielām – koka un ādas. Augšējie slāņi sniedz svarīgas liecības par pils būvniecības vēsturi.

Helena Kaldere (*Helena Kaldere*) no Tartu iepazīstināja ar pētījumiem Saleveres (*Salevere*) pilskalnā Rietumigaunijā. Pirms izrakumu sākšanas tika sastādīts apkārtnes ģeodēziskais plāns un apsekoti akmeņu krāvumi – seno agrāro sistēmu paliekas. 2008. gadā uzsākti nelieli arheoloģiski izrakumi. 2009. gadā izpētīti divi laukumi akmeņu krāvumos. Atrasts dzelzs nazis, dzīvnieku kauli. Pilskalnā veikts vaļņa griezum, kur iegūti jauni paraugi ¹⁴C analizēm.

Marti Veldi (*Martti Veldi*) no Tartu referēja par pētījumiem Tervas (*Törva*) pilskalnā Dienvidigaunijā. Pilskalna plakuma platība veido 1000 m². Pirmie pētījumi šeit notika Harija Mooras (*Harri Moora*) vadībā jau 1966.–1967. gadā, un iegūtas liecības par pilskalna apdzīvotību 12.–14. gadsimtā. 2009. gadā veikts vaļņa griezum. Augšējais slānis attiecas uz 13.–14. gadsimtu, un tajā atrastas monētas, stikla un akmensmasas keramikas trauku lauskas. Apakšējais slānis attiecināms uz mezolītu, starp abiem slāņiem sanesto smilšu starpslānis. Spriežot pēc atradumu rakstura, viduslaikos pilskalnā varēja atrasties tirgotāju uzturēšanas un tirgus vieta.

Vladimirs Kulakovs (*Владимир Кулаков*) no Krievijas referēja par izrakumiem Kaļiņingradas apgabalā. Apvienotā Krievijas Zinātņu akadēmijas Arheoloģijas institūta un Ķīles Kristiāna Albrehta universitātes ekspedīcija kopš 2005. gada veic izrakumus pazīstamajā skandināvu apmetnē un uzkalniņu kapulaukā Kaupā (*Kaup, Viskauten*, pašlaik Mohovoje Zeļenogradas raj.). 2009. gada sezonas laikā tika atklāts līdzēnais prūšu kapulauks. Daļa izpētīto apbedījumu datēta ar laiku pēc vikingu laikmeta beigām – 11.–12. gadsimtu. Mirušie pārsvarā sadedzināti uz vietas. Sastopami apbedījumi ar zirgu, atrastas kuršiem raksturīgas senlietas.

Izmantojot nelielu pauzi, kas radās, pateicoties pēdējo referātu lakoniskumam, vārdu īsam ziņojumam lūdza jaunais Krievijas arheologs no

Kaļiņingradas Romāns Širouhovs (*Роман Ширouxов*). Viņš informēja, ka Kaļiņingradas apgabalā iegūts unikāls seno metālu laikmeta bronzas rotu depozīts, kas sastāvēja no sešām aprocēm, viena kaklariņķa un rotadatas.

Bez tam tika īsi prezentēta jaunā Lietuvas arheologa Evgenijusa Svetika (*Evgenijus Svetikas*) monogrāfija divos sējumos par Lietuvas karalistes kristianizācijas atspoguļojumu arheoloģiskajā materiālā (Svetikas E. Lietuvas Didžiosios kunigaikštystēs christianizacija XIV a. pab. – XV a.: archeologiniai radiniai su krikščioniškais simboliais. – Vilnius, 2009. – T. 1. – 659 p.; T. 2. – 255 p.).

Konferences otrajā daļā uzstājās Lietuvas arheologi. Gintauts Rackevičs (*Gintautas Rackevičius*) stāstīja par 2002.–2009. gada pētījumiem Lietuvas lielkņaza pilī Viļņā. Pēc īsa ieskata pils vēsturē referents atzīmēja, ka izrakumi ļāvuši noteikt pils plānojuma izmaiņas 15.–16. gadsimtā. Ārpus pils teritorijas atsegts koka ielas klāsts un koka celtnu paliekas. Pēc dendrohronoloģisko pētījumu datiem, pils pārbūve attiecināma uz laiku ap 1553. gadu. Izrakumos iegūtas liecības par pirmo Lietuvas monētu kalšanu pilī un precizēts to datējums. Pēc referāta izraisījās diskusija par pirmās Lietuvas lielkņaza rezidences atrašanās vietu, jo izrakumos atsegto 13.–15. gs. mūra konstrukciju raksturs neļauj tās saistīt ar valdnieka uzturēšanas vietu. G. Rackevičs atzīmēja, ka pašlaik ir izpētīti tikai 10% pils kopplatības un šo jautājumu atrisinās turpmākie izrakumi.

Gintauts Zabiela (*Gintautas Zabiela*) referēja par pētījumiem stipri postītajā Vedru (*Vedriai*) pilskalnā Žemaitijā, ko gadsimtiem ilgi izskalo Akmenīnas (*Akmenynas*) upe. 2005.–2008. gadā pilskalnā izpētīti ap 300 m², izrakumi veikti arī apmetnē pilskalna pakājē. Nogāzē iemērtajā tranšējā atklāta terases vieta. Pavisam atrasts ap 100 senlietu. Daļa atrastās keramikas attiecas uz agro dzelzs laikmetu, tomēr lielākā daļa atradumu datējama ar 9.–11./12. gadsimtu. Vairākums atradumu – dzelzs īlens, naži, bronzas krustadatas u.c. – iegūts tieši apmetnē.

Par pētījumiem Bandužu (*Bandužiai*) apmetnēs pie Žadres (*Žadrė*) pilskalna Klaipēdas dienvidos 2006.–2008. gadā ziņoja Ieva Masulienē (*Masiulienė*). Senvietu komplekss sastāv no pilskalna, vairākām apmetnēm un senkapiem. Pilskalns datēts ar mūsu ēras 1. g.t. beigām – 2. g.t. sākumu. Savukārt lielākā daļa no atradumiem apmetnēs attiecas uz laika posmu no 1. g.t. līdz 13./14. gs. beigām. III–IV apmetnē 2008. gadā izpētītas 235 dažāda rakstura bedres. Atrastas auklas, gludās, apmestās keramikas lauskas. No senlietām atzīmējams dzelzs āmura fragments, sudraba stienīša fragments, dzintara gabaliņi, tīģeļi, dedzināti rūdas un sārņu gabaliņi. Pēc izrakumu vadītāju domām, šeit atradās sezonāla tirgus zona.

Par pētījumiem Gudeļu (*Gudeliai*) vai Lenkišķes (*Lenkiškės*) uzkalniņu kapulaukā 2002.–2008. gadā referēja Laurins Kurila (*Laurynas Kurila*). Viļņas rajonā izvietotais uzkalniņu kapulauks (1. g.t. vidus – 1. g.t. trešais ceturksnis) stipri cietis augstsprieguma elektrolīnijas ierīkošanas laikā. Kapulauks pētīts jau 1987.–1989. gadā. Glābšanas darbi atsākti 2002. gadā. 2002.–2006. gadā uzietas un izpētītas astoņu norakto uzkalniņu vietas. Uzkalniņiem veidoti akmeņu riņķi, apbedītie kremēti. Starp apbedījumiem viens bijis simboliskais karavīra apbedījums ar cirvi

un šķēpu. 2007. un 2009. gadā izpētītas četru uzkalniņu paliekas. Vienā apbedījumā atrasts bronzas kaklariņķis un spirālgredzeni. Uz ziemeļiem no uzkalniņiem konstatēta un pētīta jauno laiku dzīvesvieta.

Oļegs Fedejevs (*Olegas Fediejevas*) informēja par pētījumiem Svētās Dievmātes Debesbraukšanas baznīcā Traķu (*Trakai*) pilsētā (baznīca celta 1409. gadā). Zem baznīcas grīdas vairākās kārtās atsegti apbedījumi apgleznotos zārkos. Augšējie kapi attiecas uz laiku ap 1764. gadu, kad notika karš ar Krieviju. Izpētītas arī vairākas kriptas. Senākie apbedījumi tajās datēti ar 15. gadsimtu. Pavisam baznīcā atsegti 82 kapi. Izrakumi norisa arī baznīcas ārpusē, vecās kapsētas teritorijā. Šeit atsegti 372 kapi. Piedevas konstatētas tikai dažos no tiem. Vienā bērna kapā atrasta aprobece no salocītām monētām.

Par 2006.–2009. gada izrakumiem 14.–17. gs. pareizticīgo kapsētā Viļņā, Bokšo ielā 6, referēja Rītis Jonaitis (*Rytis Jonaitis*) un Irma Kaplūnaite (*Kaplūnaite*). Atsegts viens kolektīvais kaps. Osteoloģiskā materiāla analīze atspoguļo iedzīvotāju slimības, vienai sievietei konstatēti smagi galvas ievainojumi. Sieviešu kapos atrasti sudraba gredzeni, vainagu apkalumi un auskari.

Vikints Vaitkevičs (*Vykintas Vaitkevičius*) referēja par pieredzi seno ģeogrāfisko karšu izmantošanā arheoloģisko pieminekļu meklējumos. Ievietojot vecās kartes mūsdienu ĢIS (ģeogrāfiskās informācijas sistēma), ir iespēja lokalizēt dabā tajās atzīmētās senvietas – uzkalniņus, kapsētas utt. Labs avots šādiem pētījumiem ir 17.–18. gs. zviedru kartes, kurās parādās toreizējo ceļu, mežu, māju vietas. Vēl senākās kartes ir pārāk shematiskas un neprecīzas. Arheoloģisko objektu meklēšanā var izmantot arī Krievijas impērijas 18.–19. gs. kartes. Tajās dažkārt pat atzīmētas “kurgānu” – uzkalniņu kapulauku vietas. Internetā ir publicēta privāta datorizētā seno karšu kolekcija – <http://maps4u.lt>.

Konferences otrajā dienā notika ekskursija pa apkārtnējiem arheoloģiskajiem pieminekļiem. Tika apskatīti Kapčamiestes (*Kapčiamiestis*) paleolīta apmetne, Vainežeru (*Vainežeris*) muižas un jauno laiku nocietinājums, Rudamina pilskalns, viduslaiku baznīcas un pils vieta Luškavā.

Roberts Spīrģis

Ģ. ELIASA JELGAVAS VĒSTURES UN MĀKSLAS MUZEJA KONFERENCE JELGAVĀ

2009. gada 18. decembrī Jelgavas vēstures un mākslas muzejs rīkoja ikgadējo zinātnisko konferenci “Zemgales vēstures lappuses pārļapojo”. Konferencē tika nolasīti 14 referāti par visdažādākajām Zemgales vēstures tēmām. Ekonomiskās krīzes sekas bija jūtamas arī muzeja darbinieku iespējās izrādīt viesmīlību un skumjajā brīdinājumā par līdzekļu nepietiekamību konferences materiālu krājuma izdošanai. Taču neatkarītajā